
Lubawa, zamek biskupów, gm. loco , woj. warmińsko-mazurskie

Informator Archeologiczny : badania 34, 239-240

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Stanowisko położone w północno-zachodniej części Lidzbarka Welskiego na naturalnym pagórku wyniesionym na wysokość 8-10 m, o wymiarach 180 x 120 i plateau 140 x 80 m. Wyniki badań archeologicznych częściowo potwierdziły dotychczasowe ustalenia historyków wskazujących na obszar wzgórza, jako najstarszą część miasta. W ciągu dwu sezonów badawczych założono łącznie 13 wykopów o całkowitej powierzchni 260 m², głównie w centralnej partii pagórka wokół istniejącej grotty NMP. W niektórych miejscach miąższość nawarstwień dochodziła do ponad 2 m. W centralnej partii wzgórza natrafiono na pozostałości znanego ze źródeł kościoła pw. Wniebowzięcia NMP (XVIII w.), w postaci kamiennych ław fundamentowych łączonych zaprawą wapienną. Osiągały one szerokość 0,80 - 0,90 m i wysokość 80-180 cm. Zarys murów głównych (nawy i prezbiterium miał kształt prostokąta 24 x 11 m z przylegającą od południa kruchtą o wymiarach 1,50 x 4 m oraz od północy zakrystią około 2 x 5 m. Prezbiterium było skierowane na wschód. Być może warstwa spalenizny zalegająca pod stopą fundamentową stanowi pozostałość wcześniejszego średniowiecznego kościoła.

Wyniki badań archeologicznych dowodzą, iż na całym niemal terenie wzgórza istniał cmentarz w okresie XIV-l. poł. XX w. Na intensywne użytkowanie wzgórza do celów grzebalnych wskazuje odkrycie kilkudziesięciu pochówków z tego okresu. Świadczy o tym ogromna liczba kości w warstwach grobowych i warstwowy układ pochówków. W trakcie wykopalisk pozyskano bardzo liczny materiał zabytkowy – ponad 15 tys. fragmentów naczyń glinianych datowanych od XIV do XIX w. Wśród zabytków wydzielonych pozyskano ponad 30 monet miedzianych i srebrnych datowanych na okres XIV-XVIII w. oraz kilka medali-ków, okuć żelaznych, gwoździ.

W południowej części wzgórza, na jego skraju odkryto ślady umocnień (palisady?) drewnianych strawionych pożarem. Być może pochodzą one z najwcześniejszej fazy użytkowania wzgórza. Nie stwierdzono jednak śladów wału na jego obrzeżach ani też śladów zabudowy mieszkalnej, co budzi zasadnicze wątpliwości w kwestii identyfikacji wzgórza z tradycyjnie rozumianym grodem, dającym początek miastu.

Wyniki badań zostały opublikowane w „Badaniach Archeologicznych w Polsce Północno-Wschodniej i na zachodniej Białorusi w latach 2000-2001”, Białystok 2002, s. 387-391.

Lisewo, st. 26, woj. kujawsko-pomorskie, AZP 34-44/121

patrz: młodszy okres przedrzymski - okres wpływów rzymskich

LUBAWA, zamek biskupów, gm. loco, woj. warmińsko-mazurskie

- zamek biskupów chełmskich z okresu średniowiecza i nowożytności

Wykopaliskowe badania archeologiczne, przeprowadzone w sierpniu przez prof. Leszka Kajzera (Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego). Finansowane przez Gminę Lubawa i Uniwersytet Łódzki. Trzeci sezon badań. Przebadano powierzchnię 208 m².

Prace tegoroczne skoncentrowano na przebadaniu północnej partii skrzydła zachodniego, na odkryciu północnego muru skrzydła północnego i poznaniu narożnego dzieła artyleryjskiego, o charakterze bastei, ulokowanego w narożu północno-wschodnim.

Badania przeprowadzone w 2000 r. przyniosły elementarne poznanie rozplanowania zamku i jego przekształceń. Ze spraw najważniejszych należy wspomnieć o chronologii wzniesienia obiektu i etapowości jego powstawania. Zamek biskupi w Lubawie powstał na początku XIV w. Zaplanowano go jako założenie czteroskrzydłowe, choć plan ten realizowano dość długo, wznosząc mury i sukcesywnie podsypując teren wokół nich, aż do uzyskania planowanej wysokości platformy zamkowej. Przez cały wiek XIV zbudowano trzy skrzydła (południowe, wschodnie i pomocne), a dopiero na początku XV w. powstało

skrzydło zachodnie, mieszczące przelot bramny. Funkcje mieszkalne i reprezentacyjne, a więc zasadnicze sale i izby, były ulokowane w skrzydłach południowym i wschodnim. Po trzyletnich badaniach zamek w Lubawie należy łączyć ze schematem wypracowanym w architekturze krzyżackiej u schyłku XIII w., określanym w nowszej literaturze jako „wczesny kasztel chełmiński”. Zamek nie miał więc wieży głównej, jego rozplanowanie można porównać np. do Papowa Biskupiego.

Wiek XV przyniósł nie tylko dokończenie realizacji czteroskrzydłowego masywu opiętego na narożach słabo wysadzonymi małymi wieżyczkami, ale także zbudowanie narożnej bastei, ulokowanej w partii północno-wschodniej zapewniającej kontrolę nad biegnącą koło zamku drogą. Budowa tego dzieła artyleryjskiego była ostatnim epizodem wzmacniającym realne walory obronne założenia. Po przejściu Ziemi Lubawskiej przez Polskę służył on biskupom przede wszystkim jako rezydencja. Stąd od 2. poł. XV w. prowadzono już tylko sukcesywne remonty wewnątrz, wzbogacając je o elementy „pałacowe”. Tak też traktować należy remont, dokonany w latach 20. i 30. XVII w., kiedy to zbudowano nowe piece i kominki, izby reprezentacyjne ozdobiono marmurową kamieniarką, a jedyną zasadniczą zmianą bryły budynku było podwyższenia północno-zachodniej wieżyczki do formy wyniosłej, ośmiobocznej wieży, zwieńczonej barokowym hełmem, określającej odtąd specyfikę sylwetki zamku.

Od 2. poł. XVII w. zamek zaczął stopniowo tracić walory rezydencjonalne, a stan jego w XVIII w. nie był dobry. Stąd też, wobec braku środków finansowych na zasadniczy remont, decyzja o opuszczeniu go (w końcu XVIII w.) i przeniesieniu się do Chełmży była z punktu widzenia ówczesnych administratorów diecezji głęboko uzasadniona. Rozbiórka murów, dokonana na początku XIX w., miała charakter bardziej porządkowy niż ekonomiczny, dzięki czemu zachowały się do dziś, w dobrym stanie technicznym, prawie kompletne mury fundamentów i partii przyziemnej. Obserwacja ta jest bardzo istotna dla dalszych prognoz i planów dotyczących rewitalizacji obiektu.

Najliczniejszą kategorię zabytków ruchomych znalezionych w trakcie badań w 2000 r. stanowią ułamki naczyń glinianych, których znaleziono 1901 (zatem razem w latach 1998-2000 odkryto 9170 okazów). Kolejną co do wielkości kategorią zabytków były kafle piecowe. Znaleziono ich łącznie 814, a wśród zbioru tego wyróżniono 711 kafli płytowych i 103 naczyniowe. Ponadto znaleziono 141 fragmentów stłuczki szklanej, w tym 46 ułamków szkła naczyniowego i 95 okiennego. Zgromadzono także 73 destrukty przedmiotów metalowych, głównie żelaznych gwoździ i haków. Do kategorii „inne” zaliczono 5 przedmiotów, tj. 2 (nieczytelne przed konserwacją) monety, srebrną (?) obrączkę, haftkę i oselkę. Znaleziono także 30 destruktyw kości zwierzęcych. Łącznie więc tegoroczne badania dostarczyły 2964 okazy ruchomego materiału zabytkowego. W sumie zabytki ruchome zgromadzone w 2000 r. nie informują o pojawieniu się nowych jakości chronologicznych i mogą być w masie datowane od XIV po schyłek XVIII w.

Materiały i dokumentacja z badań znajdują się w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego.

Wyniki badań zostały opublikowane w „Zamek w Lubawie. Dawniej i dziś”, red. L. Kajzer, Lubawa 2001.

Badania będą kontynuowane..

LUBAWA, gm. *loco*,
woj. warmińsko-mazurskie

- miasto, mur miejski z okresu średniowiecza i nowożytności

Ratownicze badania archeologiczne, przeprowadzone w sierpniu przez Aldonę Andrzejewską (Instytut Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego). Finansowane przez miasto Lubawę. Pierwszy sezon badań. Przebadano powierzchnię 83 m².

Na przełomie lipca i sierpnia 1999 r. doszło do katastrofy budowlanej przy